

Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumuste uuringu lühitutvustus 11.04.2012

Eestis tegutsevatest ettevõtetest 99,9% on väikese ja keskmise suurusega ettevõtted (VKEd), ehk ettevõtted, kus töötajate arv jääb vahemikku 0-249. Nende arv oli Statistikaameti andmetel 2010. aastal pisut üle saja tuhande, sh nii äriühingud kui ka füüsilisest isikust ettevõtjad. Majanduslikult aktiivsete VKEde arv jääb aastate lõikes keskmiselt 70% juurde.

VKEdest kõige enam on mikroettevõtteid (kuni 9 töötajat), nende osakaal on viimastel aastatel kasvanud ja ulatus 2010. aastal 93,2%ni, väikeste ettevõtete (10-49 töötajat) arv on kahanenud ning nende osakaal on 5,5%, keskmise suurusega ettevõtteid (50-249 töötajat) oli vaid 1,1%.

Kokku on VKEdes hõivatud 79% erasektori töötajatest. Üle poole (52%) VKEdest paikneb Põhja-Eestis. Lõuna-Eestis asub 22%, Lääne-Eestis 12%, Kesk-Eestis 8% ja Kirde-Eestis 6% VKEdest. Kohalikul kapitalil põhinevaid ettevõtteid oli 92% ning 6% kuulus välismaa eraõiguslikule isikule. Teenustesektoris tegutseb 70% kõigist VKEdest.

VKEde poolt loodud lisandväärtus moodustas 2010. aastal kõigi ettevõtete lisandväärtusest 76%. Tootlikkus on VKEdes keskmiselt mõnevõrra madalam kui suurettevõtetes, kus tööviljakus hõivatu kohta oli 23,8 tuhat eurot. VKEdes varieerus see näitaja 14,6 tuhandest eurost mikroettevõtetes kuni 23,6 tuhande euroni keskmistes ettevõtetes.

VKEde eksport moodustas 76% kõigi ettevõtete ekspordist. Ettevõtjate ootused tuleviku müügitulu osas on võrreldes varasemate aastatega mõnevõrra positiivsemad. Kasumlikkus on siiski vähenenud, 69% VKEdest teenisid 2010. aastal puhaskasumit.

VKEde peamised arengusuundumused

Teostatud uuringu tulemustele tuginedes võib tõdeda, et väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengut mõjutavad tegurid on väga tihedalt seotud majanduse üldise arengu ja probleemidega. Ettevõtjate hinnangul pärsivad nende tegevust üldises majandusolukorrast tulenevad probleemid, nagu suur maksukoormus, turu leidmine, arvete maksmatajätmine klientide poolt ja finantsvahendite kättesaadavus, veidi vähemal määral olukord tööturul.

Üldise nõrgenenud finantskeskkonna taustal on järjest enam neid ettevõtjaid, kes vajaks ettevõtte äritegevuse arendamiseks lisarahastamist. Võrreldes varasemaga on kasutatud lisafinantseerimist palju aktiivsemalt, kui varasematel aastatel vajas lisarahastust ligikaudu 1/3 VKEdest, siis 2011. aastal oli see vajadus ligi 2/3 ettevõtetest. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtted kasutavad peamiselt finantssektori teenuseid – liisingut ja pangalaene. Senisest rohkem on aga kasvanud laenuvõtmine perekonnalt ja sõpradelt, seda kasutavad lisarahastuse allikana peamiselt mikroettevõtted ja FIEd. Ettevõtted soetavad pangalaenu eest esmajoones põhivara. Eelmiste uuringutega võrreldes on kasvanud nende hulk, kes katavad pangalaenude abil oma tegevuskulusid, neid on VKEdest ligikaudu veerand. See käitumine võib olla seotud majanduskriisi järgse turu likviidsusprobleemidega ning pikas plaanis nõrgestab see märgatavalt ettevõtete jätkusuutlikkust.

Murettekitav on ettevõtjate suhtumine koostöösse teiste ettevõtete ja ettevõtteväliste investoritega. Nii nagu ka varasematel aastatel on tahe ettevõtete vahel koostöö teha vähene ja peamise takistusena tuuakse välja soov säilitada sõltumatus. Ligi kolmandik on neid ettevõtjaid, kes leiab, et praegune kapitaliseeritus ei ole piisav selleks, et tagada ettevõtte jätkusuutlik areng. Samas ei nähta koostöös võimalust ka oma äritegevuse arendamiseks ja ettevõtte jätkusuutlikkuse tagamiseks. Lisaks peljatakse, et investori kaasamine tekitab liigseid nõudeid ja kohustusi. Ligikaudu veerand ettevõtjatest pole nõus ka kasumit jagama.

Tööturu olukord on küll ettevõtja jaoks mõnevõrra paranenud, kuid ettevõtjate sõnul on endiselt raske leida tippspetsialiste ja kõrgelt kvalifitseeritud spetsialiste, mis on oluliseks arengutakistuseks. Tippspetsialisti leidmist pidas raskeks 2005. aastal 46% ja 2008. aastal 63% VKEsid, 2011. aastal oli see näitaja aga juba 70%.

VKEed keskenduvad eksportimisele vähem kui suurettevõtted, et aga VKEde osakaal majanduses on suur, moodustab nende eksport siiski valdava osa (üle 75%) kogumajanduse ekspordimahust. Majanduskriisiaegse nõudluse alanemise taustal on vähenenud ekspordiga tegelevate VKEde osakaal, samas need kes ekspordivad, tunnevad ennast kindlamalt ja on suutnud viimastel aastatel ekspordikäibe osakaalu müügituludes kasvatada.

Ekspordiga tegelevad peamiselt ettevõtted, kus töötajate arv on enam kui 10 ning tegevusaladest on esikohal töötlev tööstus. Teenuste sektoris jääb eksportööride osakaal alla 30%. Enam on eksportööre välisosalusega ettevõtete seas. Eksporttegevus on edukas endiselt lähiturudel. Eesti ettevõtjatele on peamiseks ekspordi sihtturuks Soome (61% eksportivatest VKEdest) ning osakaalult teine sihtturg on Läti (31%). Läti roll kaubanduspartnerina on suurem teenustesektoris.

Uuringu tulemused näitavad, et ettevõtteid, kelle omatoodangu või -teenuse osakaal ekspordis on 90–100%, on 45%; üksnes allhanke tegijaid on vaid 9% eksportijatest. Ka 2008. aasta uuringus oli omatoodangu ekspordi ja allhanke proportsioon sarnane, seega ei saa kinnitada arvamust, et Eesti eksportijad on valdavalt allhankijad.

Neid ettevõtteid, kes ekspordis veel lähiminevikus, aga on tänaseks eksportimise lõpetanud, on kõikides Eesti piirkondades. Kõige enam on selliseid ettevõtteid Kesk-Eestis (15%). Ettevõtjate valmisolek lähiajal toodete ja teenuste ekspordiga alustamiseks on madal, seda eriti teenuste sektoris.

Oma tugevaimaks küljeks loevad VKEed häid suhteid klientide ja püsiklientidega. Seda on nimetanud kolme tugevaima omaduse seas ligi pool ettevõtetest. Samuti peetakse senisest paremaks paindlikkust klientide vajadustele reageerimisel, harvem nimetatakse tugevusteks pakutava teenuse või toote head kvaliteeti, oma nišile keskendumist ja madalamat hinda.

Eesti ettevõtjad on endiselt suhteliselt enesekindlad ja nii nagu varasematel aastatel loevad välisturgudel peamiseks konkurentsieelisteks toodete ja teenuste kõrget kvaliteeti. Endiselt saame kasutada ära odavat sisendite hinda. Võrreldes varasemate aastatega tunnetavad ettevõtjad, et Eesti soodne logistiline asend ja ilmselt ka viimastel aastatel oluliselt arenenud taristu, on andnud võimaluse pakkuda kiiret tarneaega, mis on kujunenud oluliseks konkurentsieeliseks välisturgudel. Ettevõtjaid takistab eksporttegevust edasi edendama vähene teadlikkus välisturgude klientide maitse-eelistustest, samuti kõrgemad kütusehinnad, mis kasvatavad transpordikulusid ja millest on otseselt sõltuvuses ka minek kaugematele sihtturgudele. Kuigi tööturu olukord on tööjõupakkumise poolest leevenenud, peavad ettevõtjad endiselt suureks takistuseks kvalifitseeritud spetsialistide nappust kohalikul tööjõuturul.

Ettevõtjad loodavad järjest enam riiklikele toetustele, 42% ettevõtetest plaanivad järgneva 24 kuu jooksul saada riigilt toetust. Pakutavate riiklike ettevõtluse toetusmeetmetega on ettevõtjad üldiselt kursis, aastast aastasse on

muutumatuvalt valitsenud trend, et toetustest on teadlikumad töötleva tööstuse ja majutus- teenustega seotud tegevusalade esindajad ja pigem keskmise suurusega ettevõtted. Ettevõtjate seast, kes teavad toetusmeetmeid hästi, oli ligi pool toetusmeetmetega rahul, samas oli 38% ka neid ettevõtjaid, kes ei olnud toetusmeetmetega rahul. Riigi poolt pakutavate e-teenustega on ettevõtjad rahul, neist 69% leidis, et ei ole riigi pakutavate e-teenuste kasutamisega probleeme olnud. Raskusi on tekkinud üksnes 22% ettevõtjatest, kellest valdav osa on mikroettevõtted või väikesed ettevõtted.

Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumuste uuringut on läbi viidud alates aastast 2002, iga kolme aasta järel. Käesoleva, järjekorras neljanda, uuringu käigus küsitleti ligi 1500 ettevõtjat, eesmärgiga koguda hinnanguid ning analüüsida VKEde arengut mõjutavaid tegureid, võrrelda neid suuruse, tegevusala, asukoha ja peamiste majandusnäitajate lõikes ning kõrvutada tulemusi varasemate aastate uuringutega.

Uuring andmete kogumine toimus veebipõhise ankeetküsitluse abil. Valimibaasi koostamisel ja hilisemal tulemuste analüüsimisel võeti arvesse ettevõtete suurust (töötajate arvu järgi), põhitegevusala ja asukohta. Küsitluse sihtrühm moodustati sekundaar- ja tertsiaarsektoris tegutsevatest ettevõtetest.

Uuringu teostas EASi tellimusel Poliitikauuringute Keskus Praxis. Uuring on valminud Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastamisel.

Aruanne on kättesaadav www.praxis.ee

Kontakt:

Eneli Mikko
Kommunikatsioonispetsialist
SA Poliitikauuringute Keskus Praxis
Telefon 640 8003
E-post eneli.mikko@praxis.ee

Mari Rell
Majanduspoliitika programmijuht
SA Poliitikauuringute Keskus Praxis
Telefon 640 8004
E-post mari.rell@praxis.ee

Risto Kaarna
Majanduspoliitika analüütik
SA Poliitikauuringute Keskus Praxis
E-post risto.kaarna@praxis.ee